

Att lära demokrati - lärares arbetssätt i fokus

Skolforskningsinstitutets systematiska forsknings-sammanställningar är i första hand till för forskollärare och lärare. De riktar sig också till beslutsfattare som på olika sätt kan främja goda förutsättningar för en undervisning på vetenskaplig grund. Sammanställningarna har även en given plats i olika utbildnings-sammanhang, inte minst på lärarutbildningarna.

I denna systematiska översikt sammanställs forskning om vilka arbetssätt i undervisningen som främjar elevers demokratilärande.

Olika aspekter av demokratilärande

Vi har valt att använda begreppet demokratilärande för att det omfattar olika aspekter av elevers demokratiska utveckling. Ibland görs en distinktion mellan lärande om demokrati, lärande genom demokrati och lärande för demokrati.

Demokratilärande handlar således inte enbart om att elever lär sig om demokrati i form av kunskaper utan att de också lär sig genom demokrati, vilket kan innebära att de utvecklar förmågor att delta i demokratiska processer, och att de lär sig för demokrati genom att de utvecklar demokratiska värderingar.

Vad är syftet med översikten?

Syftet med den här systematiska översikten är att sammanställa forskning som verksamma inom skolan kan använda för att utforma undervisning på vetenskaplig grund kring skolans demokratiuppdrag.

Vad har vi studerat?

Översikten svarar på frågeställningen:

Vilka arbetssätt i undervisningen främjar elevers demokratilärande?

Vilka är de huvudsakliga resultaten?

Det är viktigt att sätta resultaten i relation till andra faktorer som kan påverka demokratilärande. Många av studierna kontrollerar för socioekonomiska faktorer och det är tydligt att dessa spelar stor roll för elevers demokratilärande. Skolan spelar en betydande roll, men bör ställas i relation till andra faktorer som kan forma elevers relation till demokrati.

Med detta sagt är en viktig slutsats som dras av forskarna bakom flera studier i översikten att lärares arbetssätt och didaktiska val får konsekvenser för elevers demokratilärande. En undervisningsmetod behöver dock inte vara bättre än en annan, utan olika metoder kan gynna olika aspekter av elevers demokratilärande. Men undervisningen kan också påverka olika elevgrupper på olika sätt.

Arbetsätt som främjar elevers demokratilärande

Översiktens samlade resultat ger stöd för att undervisning som till en hög grad involverar elever är gynnsamt för att främja deras demokratilärande, både vad gäller kunskaper, förmågor, attityder och värderingar. Demokratifrämjande undervisning förutsätter till viss del att eleven står i centrum.

För att lära demokrati behöver elever ges möjlighet att genom lärarens didaktiska upplägg få erfara och praktisera demokratiska principer och värderingar, vilket underlättas av att de känner inkludering, deltagande och medansvar.

Kunskaper och förmågor

Studierna i översikten visar att olika arbetsätt i undervisningen kan främja olika aspekter av demokratilärande. Flera av studierna påvisar ett samband mellan ett öppet klassrumsklimat och elevers kunskaper om demokrati. Sambandet tycks finnas oavsett elevernas bakgrund och är speciellt starkt för resurssvaga elever.

Ett öppet klassrumsklimat manifesteras exempelvis vid diskussioner i klassrummet. Sådana diskussioner kan främja elevernas demokratilärande på ett indirekt sätt eftersom eleverna genom sådana inslag i undervisningen kan få en mer positiv uppfattning om lärarens och lärares undervisningskvalitet.

Ett öppet klassrumsklimat kan också stärka förmågan att delta i demokratin. Bland annat kan undervisning med inslag av diskussioner stimulera elevers förmåga att lyssna på andras argument och att pröva egna åsikter i diskussioner med andra.

Genom att utgå från texter i nyhetstidningar kan eleverna stimuleras att diskutera samhällsfrågor, vilket också kan utjämnas skillnader mellan elever. Att ta ansvar för samarbete och samtalston i mindre grupper kan stärka elevernas förståelse för demokratiska begrepp och principer

Attityder och värderingar

För att demokratin ska fungera måste individer vara villiga att delta genom att bland annat valdeltagande. Vissa studier antyder att undervisningen i skolan kan påverka elevers attityder till politiskt deltagande senare i livet.

Ett öppet klassrumsklimat, grupparbeten samt inkluderande och ömsesidigt respektfulla relationer mellan lärare och elever kan förklara ett högre uppskattat framtida deltagande bland elever. Dock tycks det som att undervisning som sker i ett öppet klassrumsklimat påverkar elevers attityder i något lägre grad än deras kunskaper.

Genom att involvera elever i simuleringar där de får möjlighet att diskutera samhällsfrågor ökar möjligheterna att utveckla en mer nyanserad bild av demokratins möjligheter och utmaningar hos alla elever.

Att läraren är medveten om minoritetsperspektiv i klassen och lyfter fram kritiska perspektiv kan stärka alla elevers vilja att delta i demokratin och öka benägenheten till demokratiskt deltagande i framtiden.

Hur kan resultaten användas?

Översiktens resultat kan användas som diskussionsunderlag och som utgångspunkt för arbetet med att utveckla undervisningen. Resultaten kan även vara till hjälp vid utbildning av lärare.

Vilka studier ingår?

Denna systematiska översikt bygger på 32 studier som har genomförts i elva länder. Studierna undersöker undervisning som syftar till att främja elevers demokratilärande inom olika ämnen från lågstadiet till vuxenutbildningen, men med huvudsakligt fokus på undervisning inom samhällsorienterande ämnen inom grundskola och gymnasieskola.

Vad gör Skolforskningsinstitutet?

Skolforskningsinstitutet verkar för att undervisningen i förskolan och skolan bedrivs på vetenskaplig grund. Det gör vi genom att

- sammanställa forskningsresultat
- fördela forskningsbidrag för praktiktäna forskning.

Projektgruppen

Våra systematiska forskningssammanställningar genomförs i projektform. I projektgruppen ingår både externa forskare med särskild ämneskompetens inom översiktens område och medarbetare vid institutet. Externa granskare, såväl forskare som lärare, har bidragit med värdefulla synpunkter.